
ПЕДАГОГИКА ЖӘНЕ ПӘНДІ ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІ

ӘОЖ 371.30; МҒТАР 14.31.07<https://doi.org/10.47526/2025-4/2664-0686.291>**Г.Т. МҰСАБЕКОВА¹, Б.Т. ОРТАЕВ², Л.Ә. МЫРЗАБЕК³**¹педагогика ғылымдарының докторы, профессор*Ө. Жәнібеков атындағы Оңтүстік Қазақстан педагогикалық университеті
(Қазақстан, Шымкент қ.), e-mail: gulnar.hanum22@mail.ru*²педагогика ғылымдарының докторы*Халықаралық туризм және қонақжайлылық университетінің профессоры
(Қазақстан, Түркістан қ.), e-mail: b.ortaev@iuth.edu.kz*³педагогика ғылымдарының кандидаты*Ж. Тәшенев атындағы университет (Қазақстан, Шымкент қ.), e-mail: aizat.@mail.ru***ОҚЫТУ ӘДІСТЕРІ АРҚЫЛЫ БОЛАШАҚ МҰҒАЛІМНІҢ
ІЗГІЛІКТІ ТҰЛҒАСЫН ДАМУ**

Аңдатпа. Білікті ұстаз балаларды оқыта отырып, сол сәттерде оларға өз бойындағы қасиеттерін де көрсетеді және адамгершіліктің нағыз үлгісі де бола алады. Сол секілді гуманитарлық пәндер де болашақ мұғалімдердің ізгілікті тұлғасын дамытуға ықпал етеді. Оқыту әдістерінің жүйесі гуманитарлық білімді, практикалық дағдыларды игеруге, сондай-ақ педагогикалық ЖОО студенттерінің қызығушылықтарын, қабілеттері мен қажеттіліктерін ашуға және дамытуға жағдай жасай отырып, ізгілікті тұлғаны қалыптастыруға айтарлықтай әсер етеді.

Зерттеу мақсаты: болашақ мұғалімдердің ізгілікті тұлғасын дамытуға арналған оқыту әдістерінің жүйесін жасау (гуманитарлық пәндер негізінде), ұсыныстар беру.

Зерттеу міндеттері: а) оқыту әдістерінің негізінде педагогикалық ЖОО студенттерінің ізгілікті тұлғасын дамыту үшін гипотетикалық модель құру және тексеру; б) болашақ мұғалімдердің ізгілікті тұлғасының қалыптасу критерийлерін, көрсеткіштерін және деңгейлерін анықтау; в) педагогикалық ЖОО жұмысын ескере отырып, студенттердің ізгілікті тұлғасын дамыту үшін оқыту әдістерін таңдау әдістемесін әзірлеу.

Мақалада болашақ мұғалімнің ізгілікті тұлғасын дамытудың гипотетикалық моделі жасалды; болашақ мұғалімнің ізгілікті тұлғасын дамыту әдістемесі жасалды; эксперименттік жұмыс жүргізілді, эксперименттік жұмыс барысында алынған қорытындылар талданды, тексерілді және нақтыланды; алынған нәтижелер жинақталды және жүйеленді.

*** Бізге дұрыс сілтеме жасаңыз:**

Мұсабекова Г.Т., Ортаев Б.Т., Мырзабек Л.Ә. Оқыту әдістері арқылы болашақ мұғалімнің ізгілікті тұлғасын дамыту // *Ясауи университетінің хабаршысы*. – 2025. – №4 (138). – Б. 258–273. <https://doi.org/10.47526/2025-4/2664-0686.291>

***Cite us correctly:**

Musabekova G.T., Ortaev B.T., Myrzabek L.A. Oqytu adisteri arqyly bolashaq mugalimnin izgilikti tulgasyn damytu [Development of The Humane Personality of The Future Teacher Through Teaching Methods] // *Iasau universitetinin habarshysy*. – 2025. – №4 (138). – B. 258–273. <https://doi.org/10.47526/2025-4/2664-0686.291>

Гуманитарлық пәндерді игеру кезінде оқыту әдістерінің функциялары мен көріністерінің әртүрлілігін ескере отырып, ізгілікті тұлға қалыптастыру үшін біз З.И. Васильеваның тұжырымдамасына негізделген әдістер жүйесін құрдық. Оның құрылымына мыналар кіреді: мақсат қою әдісі, ақпараттық-ағартушылық, бағдарлау-еңбек, коммуникативті және бағалау әдісі.

Зерттеу барысында теориялық және эксперименттік жұмыстарды талдай отырып, гуманитарлық пәндер негізінде болашақ мұғалімнің ізгілікті тұлғасын дамыту бойынша ұсыныстар жасадық.

Кілт сөздер: болашақ мұғалім, ізгілікті тұлға, ізгілікті тұлғаның дамуы, гипотетикалық модель, оқыту әдістері.

G.T. Mussabekova¹, B.T. Ortayev², L.A. Myrzabek³

¹Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

*O. Zhanibekov South Kazakhstan Pedagogical University
(Shymkent, Kazakhstan), e-mail: gulnar.hanum22@mail.ru*

²Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

*International University of Tourism and Hospitality
(Kazakhstan, Turkestan), e-mail: b.ortayev@iuth.edu.kz*

³Candidate of Pedagogical Sciences

J. Tashenev University (Shymkent, Kazakhstan), e-mail: aizat@mail.ru

Development of The Humane Personality of The Future Teacher Through Teaching Methods

Abstract. A humane teacher, while educating children, also conveys to them the traits of his or her character and serves as an example of true humanity. Humanitarian disciplines contribute to the development of the virtuous personality of future teachers. The system of teaching methods has a significant impact on the formation of a virtuous personality, creating broad conditions for the assimilation of humanitarian knowledge, the acquisition of practical skills, as well as the disclosure and development of interests, abilities and needs of students of pedagogical universities.

The purpose of the study: to develop a system of teaching methods for the development of the virtuous personality of future teachers (based on humanitarian disciplines), and to provide recommendations. Research objectives: A) to create and test a hypothetical model for the development of the virtuous personality of students of pedagogical universities on the basis of teaching methods; B) to determine the criteria, indicators and levels of formation of the virtuous personality of future teachers; C) to develop a methodology for choosing teaching methods for the development of the virtuous personality of students, taking into account these criteria.

A hypothetical model for the development of the virtuous personality of the future teacher was developed; a methodology for the development of the virtuous personality of the future teacher was developed; experimental work was carried out, the conclusions obtained in the course of experimental work were analyzed, verified, and refined; the results obtained were summarized and systematized.

Taking into account the variety of functions and manifestations of teaching methods in the development of humanitarian disciplines, we have built a system of methods based on the concept of Z.I. Vasilyeva. Its structure includes the method of goal setting, information-educational, orientational-practical, communicative, and evaluative methods.

In the course of the study, by analyzing theoretical and experimental work, we made recommendations on the development of the virtuous personality of the future teacher on the basis of humanitarian disciplines.

Keywords: future teacher, humane personality, development of humane personality, hypothetical model, teaching methods.

Г.Т. Мусабекова¹, Б.Т. Ортаев², Л.А. Мырзабек³

¹доктор педагогических наук, профессор

Южно-Казахстанский педагогический университет им. О. Жанибекова
(Казахстан, г. Шымкент), e-mail: gulnar.hanum22@mail.ru

²доктор педагогических наук, профессор

Международный университет туризма и гостеприимства
(Казахстан, г. Туркестан), e-mail: b.ortaev@iuth.edu.kz

³кандидат педагогических наук, e-mail: aizat.@mail.ru
Университет имени Ж.Ташенева (Казахстан, г. Шымкент)

Развитие гуманной личности будущего учителя через методы обучения

Аннотация. Гуманный учитель, обучая детей, одновременно передает им черты своего характера и выступает для них примером истинной человечности. Гуманитарные дисциплины способствуют развитию гуманной личности будущих учителей. Система методов обучения оказывает существенное влияние на формирование гуманной личности, создавая широкие условия для овладения гуманитарными знаниями, приобретения практических навыков, а также раскрытия и развития интересов, способностей и потребностей студентов педагогических вузов.

Цель исследования: разработать систему методов обучения для развития гуманной личности будущих учителей (на основе гуманитарных дисциплин), дать рекомендации.

Задачи исследования: а) создание и проверка гипотетической модели развития добродетельной личности студентов педагогического вуза на основе методов обучения; б) определение критериев, показателей и уровней формирования добродетельной личности будущих учителей; в) разработка методики выбора методов обучения для развития гуманной личности студентов с учетом работы педагогического вуза.

В статье разработана гипотетическая модель развития добродетельной личности будущего учителя; разработана методика развития гуманной личности будущего учителя; проведена экспериментальная работа, проанализированы, проверены и уточнены выводы, полученные в ходе экспериментальной работы; обобщены и систематизированы полученные результаты.

С учетом многообразия функций и проявлений методов обучения при освоении гуманитарных дисциплин, построена система методов, основанная на концепции З. И. Васильевой. В ее структуру входят: метод целеполагания, информационно-просветительский, ориентационно-трудовой, коммуникативно-оценочный метод.

В ходе исследования были проанализированы результаты теоретических и экспериментальных работ, разработаны рекомендации по развитию гуманной личности будущего учителя на основе гуманитарных дисциплин.

Ключевые слова: будущий учитель, гуманная личность, развитие гуманной личности, гипотетическая модель, методы обучения.

Kіріспе

Болашақ мұғалімнің ізгілікті тұлғасын қалыптастыру проблемасы өте өзекті. Білікті мұғалім құрмет пен сенім, қамқорлық пен ынтымақтастық негізінде оқыту мен тәрбиені ұштастырады. Білікті мұғалімнің негізгі белгілері: оқушының жеке басын құрметтеу - оның

қадір-қасиетін, бірегейлігін және өз пікіріне құқығын тану, эмпатия мен ізгі ниет — баланың ішкі әлемін түсіну, қиын жағдайда оны қолдау мүмкіндігі, адалдық, әділдік, ашықтық, сенім атмосферасын құру - қорқыныш пен қысымсыз оқыту, оң мотивацияны қалыптастыру; дамуды қолдау - оқушылардың дербестігін, шығармашылығы мен жауапкершілігін ынталандыру, құндылықтарға бағдарлану — оқушыларды адамгершілікке, төзімділікке, басқа адамдар мен мәдениеттерді құрметтеуге тәрбиелеу. Сонымен, білікті мұғалім тек білім көзі ғана емес, сонымен бірге оқушыға өзінің қабілеттерін ашуға және үйлесімді тұлға ретінде өсуге көмектесетін рухани-адамгершілігі жоғары тәлімгер.

Қазіргі уақытта оқу орындары Қазақстан Республикасының әлеуметтік-экономикалық даму талаптарына толық жауап береді деп айту қиын. Оқу орындарында оқытуда біркелкілік жоқ, ұлттық құндылықтардан біраз алшақтау екені байқалады, ізгілікті тұлғаның дамыту мәселесі де өз деңгейінде емес. Ұлағатты ұстаз балаларды біліммен таныстыру барысында олардың алдында адамзаттың үлгісі ретінде көрінеді. Гуманитарлық пәндер әр білімгердің қайғысы мен қуанышына ортақтасуға шақырады, оқушыларды адамдарға жақындатады, олардың айналасында болып жатқан барлық нәрсеге алаңдаушылық танытып, жауапкершілікті сезінуге тәрбиелейді. Олар білімді үйренуге, практикалық іскерліктерді меңгеруге және жалпы өмір сүру қажеттіліктерін қалыптастыруға бағытталған.

Мұғалімнің балаларға деген сүйіспеншілігі мен жоғары адамгершілігі де оқыту процесіне ықпал ететіні сөзсіз. Оқыту әдістерінің тиімділігін мұғалімнің жеке басының контексінен тыс қарастыру мүмкін емес: бұл тұрғыда оның рухани қасиеттері және ішкі құндылықтары маңызды.

Ғылыми әдебиеттерде балаларды оқытуда мұғалімнің ізгілікті тұлғасының маңызы ерекше екендігі атап өтіледі.

Бұл зерттеудің теориялық және әдіснамалық базасы тұлғаның әлеуметтік табиғаты туралы қазіргі философияның негізгі идеяларын, адамның дамуына шығармашылық-белсенді және тұлғалық-гуманистік көзқарастардың маңыздылығы туралы ережелерді, сондай-ақ білім теориясының, оқыту әдістемесінің, болашақ мұғалімнің кәсіби дайындығының және құндылық бағдарларының негіздерін құрайды.

Біз зерттеп отырған мәселе А.А. Бейсенбаева, Г.К. Нұрғалиева, Т.С. Сабыров, Ж.Ж. Наурызбай, Е.М. Байзақова, Г.С. Болдырева, В.П. Карибжанова, Б.Д. Кисикова, С.Э. Құрманбаев, Р.Р. Масырова және Б.Ж. Мұқанова сынды ғалымдардың жұмыстарында қарастырылған. Бірақ психологиялық-педагогикалық әдебиеттерді талдау педагогикалық ЖОО-да гуманитарлық пәндерді оқу процесінде оқыту әдістерін қолдану проблемасы әлі арнайы зерттеу тақырыбына айналмағанын көрсетті.

Жоғарыда айтылғандарға сүйене отырып, оқыту әдістері арқылы болашақ мұғалімдердің ізгілікті тұлғасын дамытуға (гуманитарлық пәндер негізінде) жүйелі және тұтас көзқарасты дамыту қажет деп шештік.

Біз болашақ мұғалімнің ізгілікті тұлғасын қалай дамытуға болады деген мәселені зерттеуді жөн көрдік.

Зерттеу жаңалығы ретінде педагогикалық ЖОО білімгерлерінің ізгілікті тұлғасын дамытудың гипотетикалық моделі әзірленген, оқыту әдістері жүйесі арқылы ізгілікті тұлғаны дамытуға тұлғалық-іс-әрекеттік көзқарас негізделген, болашақ мұғалімдердің ізгілікті тұлғасын дамытуға арналған оқыту әдістерінің жүйесі жасалған (гуманитарлық пәндер негізінде), ұсыныстар берілген.

Зерттеу әдістері мен материалдар

Болжамды іске асыру және қойылған міндеттерді шешу үшін бір-бірін өзара тексеретін және толықтыратын зерттеу әдістерінің кешені пайдаланылды: теориялық талдау, модельдеу,

сауалнама, сұхбат, іс-әрекет өнімдерін талдау, әңгіме, тестілеу, эксперимент, оқу-педагогикалық жағдаяттарды шешу, математикалық статистика әдістері.

Теориялық жұмыстарды зерттеу негізінде біз кез-келген іс-әрекет белгілі бір әдістермен жүзеге асырылады деген тұжырымдар жасадық. Олардың мақсаттарына байланысты әр түрлі іс-шаралар әртүрлі оқыту әдістерімен жүзеге асырылады.

Бізге педагогикалық жоғары оқу орындарында гуманитарлық пәндерді оқыту әдістерінің жүйесін құру үшін зерттеу әдіснамасы маңызды. Педагогикалық жоғары оқу орындарында ізгілікті тұлға қалыптастыру мақсатында гуманитарлық пәндерді оқыту кезінде оқыту әдістерінің әр түрлі функциялары мен өзіндік көріністерін ескере отырып, біз З.И. Васильеваның тұжырымдамасына сәйкес оқыту әдістерінің жүйесін жасадық [1]: мақсат қою әдісі, ақпараттық-ағарту әдісі, бағдарлау-еңбек әдісі, коммуникативті әдіс, бағалау әдісі. Сипатталған жүйе, біздің ойымызша, диагностикалық функцияларды ғана емес, сонымен қатар педагогикалық процесті сәтті реттейді. Сонымен қатар, олардың оқу-тәрбие процесінде күші зор. Егер оқыту әдістерінің жүйесі гуманитарлық пәндерді зерттеуге бағытталса, онда өркениетті қоғамның талаптарына сәйкес келетін мұғалімнің ізгілікті тұлғасы қалыптасады.

Зерттеудің теориялық негізін Ж. Аймауытовтың [2], А. Байтұрсыновтың [3], М. Дулатовтың [4], М. Жұмабаевтың [5]; Л.И. Божовичтің [6], В.В. Давыдовтың [7], Ж. Әбділдиннің [8], Ж. Намазбаеваның [9] еңбектері құрады, онда жеке тұлғаны әлеуметтендіру мәселелері, оның қоғамды қайта құрудағы рөлі мен орны қарастырылады. Әдістемелік тұрғыда гуманитарлық пәндерді оқыту әдістерінің мәселесі ғалымдар Х. Батчаеваның [10], А.К. Мыңбаеваның [11], З.М. Сәдуақасованың [12] және т.б. еңбектерінде зерттелді. Біздің тақырыпқа жақын мәселе қазақстандық ғалымдар А.А. Бейсенбаеваның [13], В.П. Карибжанованың [14], Б.Д. Кисикованың [15], О.В. Черкасованың [16], Г.С. Қосымованың [17] ғылыми еңбектерінде де қарастырылады.

Талдау мен нәтижелер

Оқыту әдістері мұғалімнің жан дүниесінен өтіп, балаларға деген сүйіспеншілігі арқылы жеткізіліп, адамгершілік сезіміне толы, талғамды, мақсатты түрде ұйымдастырылса, оның берер нәтижесі де мол болмақ. Бұл әдістерді қолданатын мұғалім қандай, оның жаны қандай және жүрегі қандай? Демек, ізгілікті тұлғаға деген қажеттілік пен оның қалыптасқан тиісті білімі, іскерліктері мен мотивтерінің деңгейі арасындағы объективті қайшылықты шешуге бағытталған зерттеу жүргізу қажеттілігі туындайды.

Педагогикалық ЖОО студенттерінің гуманитарлық пәндерді оқуын жетілдіруге ықпал ететін педагогикалық тиімді, ғылыми негізделген оқыту әдістерінің әсерін анықтау біздің зерттеуіміздің проблемасын құрады. Зерттелетін проблеманы теориялық талдау нәтижесінде біз болашақ мұғалімнің ізгілікті тұлғасын дамытудың гипотетикалық моделін жасадық, ол қажеттілік-мотивациялық, когнитивтік, іс-әрекеттік-мінез-құлықтық компоненттерін қамтитын критерийлер мен көрсеткіштерден тұрады (1-кесте).

1-кесте – Болашақ мұғалімнің ізгілікті тұлғасын дамытудың гипотетикалық моделі (гуманитарлық пәндер негізінде)

Психологиялық компоненттер	Мазмұндық компоненттер. Критерийлер мен көрсеткіштер	Тұлғалық құрылымдар
1	2	3
Тұлға дамуының когнитивтік саласы	Гуманитарлық білімнің өзектілігін; гуманитарлық пәндердің мазмұнын; гуманитарлық ұғымдарды; гуманитарлық пәндер тілін; оқыту әдістерінің жүйесін білу-түсіну.	Өзін-өзі бағалау

1-кестенің жалғасы

1	2	3
Тұлға дамуының іс-әрекеттік-мінез-құлықтық саласы	Іс-әрекет және мінез-құлық дағдыларын (тәсілдерін) меңгеру: - гуманитарлық пәндердің рөлін мағыналы түсіну; - оқу материалын талдау; - мәтін құрылымымен және оның элементтерімен жұмыс істеу; - диалектикалық ойлау, құбылыстарды, фактілер мен оқиғаларды салыстыру, талдау; - еркін қарым-қатынас жасау, өз ойларын орыс, қазақ және шет тілдерінде жеткізу, диалогқа түсу; - оқыту әдістерін таңдау және пайдалану; - эстетикалық талғамға, этикалық және педагогикалық әдептілікке ие болу.	Белсенділік
Тұлға дамуының қажеттілік-мотивациялық саласы	Мотивацияны қалыптастыру - ұмтылыстар, ниеттер, мүдделер, қажеттіліктер: - гуманитарлық білім берудің мақсаттары мен міндеттерін нақты айқындауға ұмтылу; - гуманитарлық пәндерді оқуға деген қызығушылық, ниет, қажеттілік; - өз ойын шебер жеткізуге ұмтылу; - оқыту әдістеріне қызығушылық және оларды игеруге деген ұмтылыс; - гуманитарлық пәндердің мәселелерін талдауға және бағалауға деген ұмтылыс; - ауызша және жазбаша сөйлеуді дамыту қажеттілігі; - өз пікірін қорғауға, басқаларды дәлелдеуге және сендіруге ұмтылу; - өзінің кәсіби және мәдени деңгейін дамыту қажеттілігі.	Бағыттылық
Тұлғаның қасиеттері: құзыреттілік, көпшілдік, мақсатқа ұмтылу, әдептілік, адамгершілік.		

Болашақ мұғалімнің адамгершілік тұлғасының даму моделінің психологиялық құрылымын анықтай отырып, біз тұлға теориясынан бастадық. Біздің ойымызша, ол жеке тұлғаны дамытудың когнитивтік, іс-әрекеттік-мінез-құлықтық, мотивациялық-қажеттілік салаларының бірлігімен сипатталуы керек. Когнитивтік сала білім дәрежесін анықтайды – бұл ойлау операциялары туралы хабардар болу. Іс-әрекеттік-мінез-құлық саласы ақыл-ой операцияларының әдістерін игеруді сипаттайды. Мотивациялық-қажеттілік саласы қызығушылықпен сипатталады - ойлау операцияларын орындауға деген ұмтылыс. Болашақ мұғалімдердің ізгілікті тұлғасын дамытудың гипотетикалық моделін біз құрылымы психологиялық-педагогикалық және мазмұнды компоненттердің бірлігімен сипатталатын күрделі психологиялық-педагогикалық жүйе ретінде қарастырамыз. Модельде критерийлер мен көрсеткіштерді анықтау шешуші рөл атқарады. Біз білім, іскерліктер мен мотивтердің мағыналы сипаттамасын беретін сапалық сипаттамаларды өлшем немесе критерий арқылы бейнелеуге болатын көрсеткіштер жиынтығын анықтау қажеттілігін негізге алдық. Біздің гипотетикалық модель болашақ мұғалімнің дамыған ізгілікті тұлғасының негізгі сипаттамаларын қамтиды, бұл оған мектеп оқушыларымен жұмыс жасауда белгілі бір кәсіби функцияларды орындауға мүмкіндік береді.

Ізгілікті тұлғаны дамытудың психологиялық-педагогикалық мазмұнын тереңдете отырып, біз оның негізінде нақты іс-әрекеттер жататынын анықтаймыз: білу - түсіну, іс-әрекеттің іскерліктерін (тәсілдерін) игеру және жеткізу, мотивацияны қалыптастыру - ұмтылыстар, ниеттер, мүдделер, қажеттіліктер. Бұл модель студенттердің кәсіби білімінің және кәсіби қызметтегі іскерліктердің қажеттілігі мен маңыздылығын түсінуге бағытталған. Бұл модельді енгізу эксперименттік жұмыстың келесі кезеңдерін жүргізуді көздеді:

- тестілеу, сауалнама жүргізу, педагогикалық бақылау;
- зерттеу нәтижелерін статистикалық өңдеу әдістерін қолдана отырып, болашақ мұғалімдердің ізгілікті тұлғасының дамуының бастапқы деңгейін анықтау;
- болашақ мұғалімдердің ізгілікті тұлғасын дамытудың гипотетикалық моделінің табысты жұмыс істеуіне ықпал ететін ғылыми-әдістемелік қамтамасыз етуді әзірлеу және енгізу;
- болашақ мұғалімдердің адамгершілік тұлғасының даму деңгейін және динамикасын анықтау.

Модель компоненттері өзара байланысты және өзара тәуелді. Білім өз кезегінде адамның мінез-құлқы мен мотивациясына тікелей әсер етеді және керісінше. Өз кезегінде мотивация негізінен білім мен іскерліктер жүйесімен анықталады. Тұлғаның өзін-өзі бағалауы – кәсіби білімді меңгеру. Жеке тұлғаның белсенділігі – кәсіби (оқу-танымдық) қызметке қосылу. Тұлғаның бағыты – кәсіби (оқу-танымдық) қызметті ынталандыру. Бұл жеке қасиеттер бір-бірімен тығыз байланысты. Жеке тұлғаның белсенділігі (кәсіби, әлеуметтік) өзін-өзі бағалаумен байланысты; өзін-өзі бағалаудың төмендігі мақсатты тұрақты белсенділікке кедергі келтіреді. Белсенді болу үшін өзін-өзі бағалау жеткілікті болуы керек. Адам ұжымда беделге ие болатын қызмет бағытында белсенділік танытуға тырысады. Білім алушылардың белсенділігі білімді игеруге ғана емес, сонымен қатар тұрақты кәсіби мүдделерді дамытуға, кәсіби көзқарастарды, іс-әрекеттің мотивтерін, қажеттіліктері мен жеке тұлғаның ішкі ұстанымын қалыптастыруға байланысты, бұл білім алушылардың кәсіби жарамдылығын қалыптастырудың маңызды алғышарты болып табылады.

Ойлау экспериментінің негізінде біз болашақ мұғалімдердің ізгілікті тұлғасының дамуының үш деңгейін анықтадық: жоғары, орташа, төмен. Анықтаушы эксперимент барысында зерттеудің келесі міндеттері шешілді:

- Гуманитарлық білімнің педагогикалық жоғары оқу орындарының студенттерінің өзін-өзі бағалауын анықтау және сипаттау.
- Студенттердің іс-әрекеті мен мінез-құлқының нақты деңгейін анықтау.
- Мотивацияның – студенттердің гуманитарлық пәндерді оқуға деген ұмтылыстарының, тілектерінің, қызығушылықтарының, қажеттіліктерінің қалыптасуын анықтау.

Тұлғаның когнитивтік, іс-әрекеттік-мінез-құлықтық және қажеттілік-мотивациялық салаларын дамытуды зерттеу мақсатында педагогикалық жоғары оқу орындарының студенттеріне олардың өзін-өзі бағалауын анықтауға бағытталған кешенді сауалнама ұсынылды: олар өздерінің гуманитарлық білімдерін қалай бағалайды және олардың қажеттілігін қалай түсінеді? Іскерліктер қалай бағаланады? Қандай мотивтер, ұмтылыстар оларды гуманитарлық пәндерді оқуға итермелейді?

Сауалнама нәтижесінде біз педагогикалық жоғары оқу орындарының студенттері гуманитарлық пәндер бойынша өз білімдерін әр түрлі бағалайтынын анықтадық: жоғары (27,9%), ал студенттердің негізгі бөлігі өз білімдерін орташа және төмен (тиісінше 47,6 және 23,8%) деп бағалады (2-кесте).

2-кесте – Жоғары оқу орындары студенттерінің өздерінің гуманитарлық білімдерін бағалауы

Білу-түсіну	Студенттердің өзін-өзі бағалау деңгейі								
	Ө. Жәнібеков атындағы Оңтүстік Қазақстан педагогикалық университеті (80 адам)			Қ. А. Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті (81 адам)			М. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті (100 адам)		
	Ж	О	Т	Ж	О	Т	Ж	О	Т
Гуманитарлық білімнің өзектілігін	5,0	38,9	56,1	1,2	39,6	59,3	9,0	52,0	39,0
Гуманитарлық пәндердің мазмұнын	46,5	45,4	8,1	48,2	40,7	11,1	39,0	44,0	17,0
Гуманитарлық ұғымдарды	32,3	51,5	16,2	28,2	55,6	16,0	31,0	52,0	17,0
Гуманитарлық пәндердің тілін	35,4	53,5	11,1	27,2	60,5	12,3	36,0	47,0	17,0
Әдістер жүйесін	30,3	44,4	25,3	29,6	49,4	21,0	30,0	40,0	30,0

Ескерту. Ж – жоғары, О – орташа, Т – төмен деңгейлер. Деректер пайызбен берілген.

Сауалнамаға жүргізілген талдау көрсеткендей, абсолютті көпшілік (58%) теориялық ұғымдар туралы білімді жоғары деңгейде бағалады. Сонымен қатар, кестеден үш ЖОО студенттерінің өзін-өзі бағалауында айтарлықтай айырмашылық жоқ екенін көруге болады. Үш ЖОО студенттерінің өзін-өзі бағалау нәтижелері бойынша іскерліктердің қалыптасуының жоғары деңгейі 9,6%-дан 35,9%-ға дейінгі диапазонда орташа деңгей – 39,5%-дан 62,0%-ға дейінгі диапазонда, төмен деңгей – 17,2%-дан 45,4%-ға дейінгі диапазонда айқындалады (3-кесте).

3-кесте – ЖОО студенттерінің өздерінің іс-әрекеттік және мінез-құлықтық іскерліктерін игеруін бағалауы

Іс-әрекет пен мінез-құлық дағдыларын меңгеру	Студенттердің өзін-өзі бағалау деңгейі								
	Ө. Жәнібеков атындағы Оңтүстік Қазақстан педагогикалық университеті (80 адам)			Қ.А. Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті (81 адам)			М. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті (100 адам)		
	Ж	О	Т	Ж	О	Т	Ж	О	Н
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1. Гуманитарлық пәндердің рөлін мағыналы түсіну	24,7	52,1	23,2	28,4	51,9	19,7	21,0	47,0	32,0

3-кестенің жалғасы

2. Оқу материалын талдау	18,7	60,6	20,7	20,0	50,4	29,6	183	62,0	20,0
3. Мәтін құрылымымен және оның элементтерімен жұмыс істеу	35,9	463	17,2	30,9	39,5	29,6	19,0	45,0	26,0
4. Диалектикалық ойлау, құбылыстарды, фактілер мен оқиғаларды салыстыру, талдау	24,7	52,1	23,2	28,4	51,9	19,7	21,0	47,0	32,0
5. Еркін қарым-қатынас жасау, өз ойларын орыс, қазақ және шет тілдерінде жеткізу, диалогқа түсу	9,6	45,0	45,4	16,0	43,2	40,8	17,0	44,0	39,0
6. Оқыту әдістерін таңдау және пайдалану	24,7	52,1	23,2	28,4	51,9	19,7	21,0	47,0	32,0
7. Эстетикалық талғамға, этикалық және педагогикалық әдептілікке ие болу.	35,9	46,9	17,2	30,9	39,5	29,6	19,0	45,0	26,0

Ескерту. Ж – жоғары, О – орташа, Т – төмен деңгейлер. Деректер пайызбен берілген.

Кестеден үш университет студенттерінің өзін-өзі бағалауы арасында айтарлықтай айырмашылық жоқ екенін көруге болады. Алынған мәліметтер студенттердің оқу материалын нашар талдайтындығын; еркін сөйлесе алмайтындығын, өз ойларын қазақ, орыс және шет тілдерінде жеткізе алмайтындығын, диалогқа түсе алмайтындығын; оқыту әдістерін толық пайдаланбайтындығын көрсетеді. Зерттеу барысында студенттердің гуманитарлық пәндерді оқуға деген уәждерін, ұмтылыстарын, тілектерін, қажеттіліктерін анықтау біз үшін маңызды болды. Сауалнама нәтижесінде біз студенттердің едәуір бөлігі (76,3% – Ө. Жәнібеков атындағы ОҚПУ, 65,2% – Қ.А. Ясауи атындағы ХҚТУ, 79% – М. Әуезов атындағы ОҚУ) гуманитарлық пәндерге оң көзқараспен қарайтынын анықтадық; бейтарап көзқарасты студенттердің тиісінше 22,7%, 31,1% және 20% білдірді. Тек 1,0%, 3,7% және 1,0% теріс көзқарасты білдірді (4-кесте).

4-кесте – ЖОО студенттерінің гуманитарлық пәндерді оқуға көзқарасы (%)

Көзқарасының деңгейі	ЖОО студенттері		
	Ө. Жәнібеков атындағы Оңтүстік Қазақстан педагогикалық университеті (80 адам)	Қ. А. Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті (81 адам)	М. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті (100 адам)
Оң	76,3	65,2	79,0
Бейтарап	22,7	31,1	20,0
Теріс	1,0	3,7	1,0

Кесте нәтижелерін салыстыру үш университеттің студенттері арасындағы мәліметтердің сәйкестігін көрсетеді. Демек, оқу-тәрбие процесінің сипаты мен ерекшеліктері тұлғаның дамуының қажеттілік-мотивациялық саласында барабар көрініс табады. Осылайша, аталған мотивтерді зерделеу бізге гуманитарлық пәндерді оқу кезіндегі мотивациялық компоненттердің нәтижелерін бағалауға, кемшіліктерді анықтауға, педагогикалық жоғары оқу орындарының оқу-тәрбие процесіне уақтылы түзетулер енгізуге мүмкіндік берді. Зерттеудің тексеру әдісі ретінде біз «Белгілі нәрсе туралы белгісіздік» интеллектуалды ойынын өткіздік. Бітіру курсы негізінде жеті команда құрылды. Әр команда алты ойыншыдан тұрды. Сөзсіз, эрудиция, оқылым, кең ой-өріс, жақсы есте сақтау ойынға қатысудың міндетті шарттары болды. Жауаптың дұрыстығын сараптама комиссиясы анықтады. Командалар бірқатар талаптарды орындауы керек еді. Біріншіден, жауап жеткілікті түрде нақты тұжырымдалуы керек. Екіншіден, жауап ретінде бірнеше нұсқаны ұсынуға болмайды. Ойын барысында қатысушыларға гуманитарлық пәндер бойынша 95 түрлі сұрақтар ұсынылды. «Белгісіз» ойынының нәтижесінде біз келесі нәтижені көрдік. Жеті команданың ішінен сараптамалық комиссия ойыншылардың бірде-бір жауабын жоғары бағаламады. Ішінара білім қатысушылардың тек 34% ғана сипатталды және білімнің жоқтығы көпшілікте (66%) тіркелді. Алынған мәліметтер педагогикалық жоғары оқу орындарында гуманитарлық пәндерді оқу кезінде оқытудың инновациялық әдістері жүйесін енгізу қажеттілігін көрсетеді. Сондықтан, егер гуманитарлық пәндерді оқытуда оқытудың инновациялық әдістері енгізілмесе, онда студенттердің білім деңгейі мен іскерліктері, олардың дамуы төмендейді. Қалыптастырушы экспериментті Біз Ө. Жәнібеков атындағы ОҚПУ базасында зерттеу пәнінің гипотетикалық моделіне сәйкес жүргіздік. Тәжірибелік педагогикалық жұмысты біз дәйекті түрде жүзеге асырдық. Оның мазмұны:

1. Оқытушылардың теориялық дайындығы.
2. Студенттерді оқытудың әр әдісінің мүмкіндіктерімен таныстыру.
3. Оқыту әдістерін таңдау әдістемесімен жалпы танысу.
4. Педагогикалық жағдаяттар сериясын орындау.
5. Мектепте сабақ әзірлеу және өткізу.

Айта кету керек, қалыптастырушы эксперимент студенттер педагогикалық практикадан өткен мектеп базасында жүргізілді, бұл оқушылардың мүмкіндіктерін талдауға мүмкіндік берді. Эксперименттік жұмыс бағдарламасы университет оқытушыларының теориялық дайындығын қамтыды. Біз «Оқыту әдістерінің теориялық негіздері» ғылыми-әдістемелік семинарының жоспары мен жұмыс бағдарламасын жасадық. Бағдарлама 22 сағатқа есептелген, оның ішінде: 12 дәріс, 10 практикалық сабақ. Оқу процесін басқару және студенттердің дербестік дәрежесін реттеу арқылы мұғалім оқыту әдістеріне жүгінеді. Қазіргі уақытта ғылыми негізделген жүйені таңдау мүмкіндігі мұғалім мамандығындағы шеберліктің көрсеткіші болып табылады. Өйткені, мақсаттар қандай, оқыту әдістері де солай. Оқыту әдістері қандай – нәтиже де солай. Гуманитарлық пәндердің мүмкіндіктерін талдай отырып, біз оқытушылардың оқыту әдістерін оңтайлы таңдауын қамтамасыз ететін келесі талаптар кешенін ұсындық:

- сабақтың мақсаттары мен міндеттерін есепке алу;
- оқу материалы мазмұнының ерекшелігін есепке алу;
- осы материалды игеру жолдарын анықтау;
- студенттердің мүмкіндіктерін анықтау;
- оқытудың әртүрлі әдістерінің мүмкіндіктерін салыстыру;
- әдістерді таңдау кезінде принциптер жиынтығына сүйену.

Гуманитарлық пәндерді оқыту бір емес, бірқатар әдістерді, олардың кешенді жүйесін қолдануды талап етеді. Біз ұсынған әдістер жүйесі іс жүзінде гуманитарлық цикл

сабақтарында (қазақ тілі, орыс тілі, ағылшын тілі, тарих, әдебиет және т.б.) жүзеге асырылды. Жекелеген әдістердің мүмкіндіктері мен оларды таңдау әдістемесімен жалпы танысқаннан кейін студенттерге процессуалдық және іс-әрекеттік әдістердің жиынтығын жүзеге асыратын бірқатар педагогикалық жағдаяттарды орындау ұсынылды.

Біз студенттерге З.И. Васильева тұжырымдамасына сәйкес оқыту әдістерінің жүйесін ұсындық: мақсат қою әдісі, ақпараттық-ағарту әдісі, бағдарлау-еңбек әдісі, коммуникативтік әдіс және бағалау әдісі. Әдістемені құру кезінде тәрбие субъектісі әр түрлі қызмет түрлерін (болжамды, ақпараттық-ағартушылық, бағдарлау-еңбек, коммуникативті және бағалау) дәйекті түрде игереді және кәсіби іс-әрекетті игерудің жаңа интеграцияланған деңгейіне шығады. Қатаң талаптарға сәйкес жүзеге асырылатын бірқатар педагогикалық жағдаяттар студенттердің ізгілікті тұлғасының дамуын қамтамасыз етуге мүмкіндік береді. Педагогикалық жағдаяттарды шешуде әдістерді таңдау қалай жүзеге асырылғанын нақты мысалдармен талдаймыз.

Педагогикалық жағдаяттардың бірінші сериясы мақсат қою әдісін түсінуге бағытталған. Студенттерге мынадай тапсырмалар ұсынылды:

- сабақтың мақсаттарын тұжырымдау;
- мақсаттарды олардың маңыздылығы, тұтастығы бойынша салыстыру;
- оқу материалының мазмұнына байланысты мақсаттар мен міндеттердің

диалектикасын көрсету;

- сабақтың мақсаттары мен міндеттерін анықтауда когнитивті, мінез-құлық және мотивациялық компоненттердің бірлігінің әдіснамалық принципін негіздеу.

Жүргізілген талдау негізінде келесі мәселелер бойынша ұжымдық талқылау жүргізілді:

1. Мақсат қою әдісінің мәні неде?

2. Сабақтағы мақсаттар мен міндеттерді қалай және кім анықтайды? Оқушылар олардың анықтамаларына қатысты ма?

3. Мақсат қою әдісінің құрылымы қандай?

4. Студенттер гуманитарлық пәндерді оқу кезінде қандай бірлескен мақсаттар қояды?

Педагогикалық жағдаяттардың екінші сериясы ақпараттық-ағарту әдісін түсінуге бағытталған. Жұмыс бірінші тапсырмаға ұқсас жасалды. Студенттерге келесі тапсырмалар ұсынылды:

- Гуманитарлық білім беру мазмұнының принциптері мен оны таңдау факторлары сияқты аспектілерін зерттеңіз.

- «Жаңашыл педагогтардың тәжірибесінде оқытудың әртүрлі әдістері» тақырыбында реферат дайындаңыз және баяндаңыз.

- Қазақстанның жаңашыл педагогтары туралы хабарлама дайындаңыз және баяндаңыз.

Педагогикалық жағдаяттардың үшінші сериясы бағдарлау және еңбек әдісін түсінуге бағытталған: а) әр түрлі зерттеу тәсілдерін талдау оқыту әдістерінің жіктелуі; б) оқыту әдістері мәселесі бойынша картотека жасау; в) сіздің көзқарасыңыз бойынша ең тиімді оқыту әдістерін қолдана отырып, сабақ үзінділерінің қысқаша мазмұнын жасаңыз; г) сабақтың тиімділік критерийлері туралы мәселені зерттеу; д) ғылыми әдебиеттер тезисін құрастыру.

Педагогикалық жағдаяттардың төртінші сериясы коммуникативті әдісті түсінуге бағытталған және келесі тапсырмаларды қамтыды:

- топта мұғалімнің идеалды моделін, оған қойылатын заманауи талаптарды талқылау;

- топта оқушылардың гуманитарлық біліміне «қарсы» және «қарсы» пікірлерін талқылау;

- «Біз қалай оқимыз?».

Педагогикалық жағдаяттардың бесінші сериясы студенттердің бағалау әдісін түсінуге бағытталған. Болашақ мұғалімдерге мынадай талаптар ұсынылды:

- 5 және 9-сыныптардың оқу жоспарларын мынадай параметрлер бойынша талдау: оқу пәндерінің саны, оның ішінде гуманитарлық пәндер; оқушылардың оқу жүктемесінің дәрежесі, оқушылардың жас ерекшеліктерін есепке алу;

- оқытудың әртүрлі әдістерінің функционалдық мүмкіндіктерін сипаттау;

- өз бетінше әзірленген талдау схемасы бойынша 5-9-сыныптарда сабаққа қатысу және талдау.

Педагогикалық жағдаяттарды талдау негізінде білімді, дағдыларды бекіту, оқытудың әртүрлі әдістерін таңдауға және қолдануға қызығушылықты дамыту үшін біз студенттерге бірқатар проблемалық сұрақтарға жауап беруді ұсындық:

1. Сабақта әдістер жүйесін қолдануға бола ма?

2. Егер басқа оқыту әдістері қолданылса, сабақтың құрылымы қалай өзгереді?

Біз үшін студенттердің болашақ кәсіби қызметінде оқыту әдістерін саналы түрде таңдауды және қолдануды үйренуі маңызды болды. Педагогикалық практикадан өту кезінде студенттер «педпрактика бойынша күнделіктер» жүргізді, онда өз ескертулерін, тілектерін, ойларын енгізді. Өткізілген сабақтарды интроспекциялау бойынша жазбалар жүргізді. Бұл дидактикалық қателіктер бойынша жұмыс түрі. Бұл жұмыс сабақты саналы түрде жазуға, оқытудың жаңа, сәтті әдістерін іздеуге мүмкіндік береді. Бұл кезеңде оқыту әдістерін қолдануда жеке құбылыстар пысықталды. Педагогика практикасын қорытындылау педагогикалық шеберлікті, мұғалім тұлғасының адамгершілік қасиеттерін игеру қадамы болып табылады. Терең теориялық тұрғыдан студенттер өздерінің жетістіктері мен сәтсіздіктерін бағалады, білімдерін қорытындылады. Бұған сабаққа дайындық кезінде оқыту әдістерін таңдау әдістемесіне қатысты теориялық сұрақтарды әзірлеу ықпал етті. Оқыту әдістерінің жүйесін бекіту мақсатында студенттерге «Жадынама негізінде шығарманың бір тарауы бойынша (таңдау бойынша) киносценарийді құрастыруға тырысыңыз» деген топтық шығармашылық тапсырма ұсынылды. Бағалау кезінде біз келесі ережелерді ұстандық:

1. Жолдасыңызға қойылған сұраққа жауап беруге мүмкіндік беріңіз.

2. Оқу дағдылары.

3. Таңдау еркіндігін қалдыратын сұрақтар қойыңыз.

4. Тек бір ғана сұрақ қойыңыз.

5. Біреу жалғыз сөйлеуі керек.

6. Бір-біріңізді тыңдай біліңіз.

7. Ой бөлісу қажеттілігі.

8. Мәні бойынша сөйлеу.

9. Басқалардың сезімін құрметтеу керек.

10. Қадір-қасиетін төмендетуге жол берілмейді.

11. Барлық студенттерге құрметпен қарау.

Барлық орындалған тапсырмалар талданып, бағаланды. Бағалау, өзін-өзі бағалау, өзара бағалау, ұжымдық бағалау (қоғамдық пікір) студенттің жеке басының дамуына үлкен әсер етеді. Сонымен, өзін-өзі бағалау студенттің өзінің дайындық деңгейін сезінуі мен тәжірибесінің объективті көрсеткіші болып табылады. Бағалау әдісінің пәні - бұл мақсатқа жетуден бастап оларға қол жеткізуге дейінгі тәрбие процесінде орындалатын істің құндылығы және оған деген көзқарас. Барлық жағдайларда бағалау критерийлері бағаланатын құбылыстың нормаға жуықтауы болып табылады. Бағалау объектісі нақты істер, олардың нәтижелері және студенттердің істерге, өзіне қатынасы болуы мүмкін; бұл жалпы әрекеттер мен мінез-құлық, мінез-құлық мотивтері.

Қалыптастыру экспериментінен кейін бақылау экспериментін жүргіздік. Сол анықтау экспериментіндегідей анкеталар арқылы сұрақтар қойылды.

Эксперименттің соңында студенттердің білімінің диагностикалық сипаттамасын талдау барлық деңгейлерде айтарлықтай өзгерістер болғанын көрсетеді. Болашақ мұғалімдер жоғары деңгейде мынадай білімді түсінді: гуманитарлық пәндер тілін білу (18,3%); оқыту әдістері жүйесін білу (15,0%); гуманитарлық пәндердің мазмұнын білу (11,7%); гуманитарлық білім берудің өзектілігін білу (10,0%); гуманитарлық ұғымдарды білу (8,3%).

Орта деңгейде де білімнің айтарлықтай өскенін байқаймыз: гуманитарлық пәндердің мазмұнын білу (61,7%); гуманитарлық пәндердің тілін білу (61,7%); гуманитарлық білім берудің өзектілігін білу (56,7%); оқыту әдістері жүйесін білу (56,7%); гуманитарлық ұғымдарды білу (53,3%).

Төмен деңгей келесідей: гуманитарлық ұғымдарды білу (38,4%); гуманитарлық білім берудің өзектілігін білу (33,3%); оқыту әдістері жүйесін білу (28,3%); гуманитарлық пәндердің мазмұнын білу (26,6%); гуманитарлық пәндердің тілін білу (20,0%). Мәселен, еркін қарым-қатынас жасау, өз ойларын орыс, қазақ және шет тілдерінде баяндау, диалогқа түсу қабілеті неғұрлым дамыған: жоғары деңгей – 61,7%; орташа деңгей – 20,0%; төмен деңгей – 18,3%.

Болашақ мұғалімдердің эстетикалық талғамын, этикалық және педагогикалық әдептілігін меңгеру қабілеті келесідей сипатталады: жоғары деңгей – 60%, орташа деңгей – 15%, төмен деңгей – 25%. Оқыту әдістерін таңдау және қолдану қабілеті жеткілікті қалыптасқан: жоғары деңгей – 55%, орташа деңгей – 31,7%, төмен деңгей – 13,3%. Сондай-ақ, мәтін құрылымына көзқарас қалыптастыру және оның элементтерімен жұмыс істеу іскерліктері сияқты Критерийлерде айтарлықтай өзгерістер болды: мәтіннің құрылымын және оның элементтерін талдау (53,3%, 38,4%, 8,3%), оқу материалын талдау (46,7%, 46,6%, 6,7%), диалектикалық ойлау, салыстыру, құбылыстарды, фактілер мен оқиғаларды талдау (46,7%, 46,6%, 6,7%), гуманитарлық пәндердің рөлін мағыналы түсіну (30,0%, 50,0%, 20,0%). Жүргізілген эксперименттің тиімділігі тұлғаның дамуының қажеттілік-мотивациялық саласында өсу үдерісі байқалады.

Деректерді талдау критерийлердегі елеулі өзгерістерді көрсетеді. Сонымен, жоғары деңгей келесідей анықталады: өз ойын шебер айтуға деген ұмтылыс (61,7%); ауызша және жазбаша тілді дамыту қажеттілігі (61,7%); өз пікірін қорғауға, басқаларды дәлелдеуге және сендіруге деген ұмтылыс (60,0%); өзінің кәсіби және мәдени деңгейін дамыту қажеттілігі (60,0%); нақты гуманитарлық білім берудің мақсаттары мен міндеттерін анықтау (56,7%); оқыту әдістеріне қызығушылық және оларды игеруге деген ұмтылыс (55,0%); гуманитарлық пәндердің мәселелерін талдауға және бағалауға деген ұмтылыс (46,7%); гуманитарлық пәндерді оқуға деген қызығушылық, тілек, қажеттілік (30,0%). Студенттердің мотивтерінің қалыптасуының орташа деңгейі келесідей: гуманитарлық пәндерді оқуға деген қызығушылық, тілек, қажеттілік (50,0%); гуманитарлық пәндердің мәселелерін талдауға және бағалауға деген ұмтылыс (46,6%); гуманитарлық білім берудің мақсаттары мен міндеттерін нақты анықтауға деген ұмтылыс (33,3%); оқыту әдістеріне деген қызығушылық және оларды игеруге деген ұмтылыс (31,7%); өз ойын шебер білдіруге деген ұмтылыс (26,6%); ауызша және жазбаша тілді дамыту қажеттілігі (26,6%). Студенттердің мотивтерінің қалыптасуының төмен деңгейі 6,7%-дан 25,0%-ға дейін.

Оқыту әдістерінің кешенін қолдану эксперименттік жұмыстың тиімділігін дәлелдеді.

Болашақ мұғалімдердің ізгілікті тұлғасын қалыптастыруға бағытталған оқыту әдістерін таңдау әдістемесін сынақтан өткізу эксперименті ұсынылған модельдің барлық құрылымдық бөлімдерінде – жеке тұлғаны дамытудың когнитивті, іс-әрекеттік-мінез-құлықтық және қажеттілік-мотивациялық салаларында оң динамиканы анықтады.

Қорытынды

Болашақ мұғалімдердің ізгілікті тұлғасын дамыту оқу процесінде арнайы таңдалған оқыту әдістерімен іске асады. Педагогикалық жоғары оқу орындары студенттерінің ізгілікті тұлғасын дамытуды ғалымдар мен практиктер әртүрлі әдіс-тәсілдермен жүзеге асырады. Кейбіреулер бұл мәселені оқу материалының мазмұнын байыту арқылы, басқалары пәнаралық байланыстар арқылы шешеді. Біз бұл мәселені оқыту әдістері, білім беру процесінің субъектілерінің іс-әрекетінің сипатын өзгерту арқылы шешуге тырыстық. Біздің әдістемеміздің ерекшелігі – ізгілікті тұлғаны дамытуда ұсынылған оқыту әдістерін толығымен жүйелі түрде қолдану. Студент формальды білімнен, ақпараттың негізгі ағымдарының анықтамаларынан оларды түсінуге, іскерліктерді игеруге дейінгі барлық әрекеттер тізбегінен өтуі керек. Тәжірибелік-эксперименттік жұмыстың нәтижелерін талдау болашақ мұғалімдердің ізгілікті тұлғасын дамыту үшін жасалған әдістеменің тиімділігін көрсетті.

Ұсыныстар:

1. Студенттердің жеке даму міндеттерін ескере отырып, оқытудың әлеуметтік-практикалық және әлеуметтік-мәдени негізіне сүйену.
2. Студентті өз іс-әрекетінің субъектісі ретінде қарастыру, бастама мен жауапкершілікті көрсету үшін жағдай жасау.
3. Ізгілікті тұлғаны қалыптастыру үшін әртүрлі оқыту әдістерін біріктіріңіз. Ізгілікті тұлғаны дамыту моделі негізінде оқыту әдістерінің жүйесін құрыңыз.
4. Студенттерде гуманитарлық білім туралы хабардарлықты қалыптастыру, талдау және рефлексия дағдыларын дамыту.
5. Жобалау, рөлдік және ситуациялық әдістер арқылы практикалық дағдыларды дамыту.
6. Таңдау және шығармашылық тапсырмалар арқылы тұлғалық дамуға ынталандыру.
7. Шешімдерді өз бетінше іздеу және позицияны білдіру үшін оқу-педагогикалық жағдаяттарды құру.

Зерттеу қорытындысы зерттеу болжамын тұтастай растайды.

Алайда, зерттеу мәселенің барлық аспектілерін қамтыған жоқ. Педагогикалық жоғары оқу орындары студенттерінің ізгілікті тәрбиесін жетілдіру, үздіксіз педагогикалық білім берудің барлық кезеңдерінде осы жұмыстың сабақтастығы мен жүйелілігін қамтамасыз ету, осы міндеттерге сәйкес ғылыми-педагогикалық кадрларды даярлау мәселелері одан әрі дамытуды қажет етеді.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Васильева З.И. Методы воспитания – насущная проблема перестройки образования. – СПб.: РГПУ, 2006. – 260 с.
2. Аймауытов Ж. Бес томдық шығармалар жинағы. Т. 5. – Алматы: Ғылым, 1999. – 296 б.
3. Байтұрсынов А. Ақ жол: өлеңдер мен тәржімелер, публицистикалық мақалалар және әдеби зерттеу. – Алматы: Жалын, 1991. – 460 б.
4. Дулатұлы М. Шығармалары: Мақалалары мен зерттеулер. 2-т. – Алматы: Ғылым, 1997. – 344 б.
5. Жұмабаев М. Шығармалар жинағы. 3-т.: Аудармалар, ғылыми еңбек, мақалалар. – Алматы: Жазушы, 2008. – 322 б.
6. Божович Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте (Серия «Мастера психологии»). – СПб.: ООО «Питер Пресс», 2008. – 400 с.
7. Давыдов В.В. Возрастная и педагогическая психология. – М.: Юрайт, 2010. – 639 с.
8. Абдильдин Ж.М. Логика формирования творческой, нравственной личности // Роль социально-гуманитарных наук в модернизации общественного сознания: сб. докл. Международного круглого стола. – Москва-Астана, 2017. – С. 7–14.

9. Намазбаева Ж.И. Что такое личность? // Вестник научно-педагогического центра АГУ. – 2001. – №1. – С. 5–12.
10. Батчаева Х., Урусова З.М. Воспитание гуманной личности в педагогике народов Северного Кавказа // Мир науки, культуры, образования. – 2020. – №4(83). – С. 17–19.
11. Мынбаева А.К., Садвакасова З.М. Инновационные образовательные технологии: учебное пособие. – Алматы: Қазақ университеті, 2019. – 250 с.
12. Садвакасова З.М. Секреты педагогического мастерства. – Алматы: Қазақ университеті, 2010. – 50 с.
13. Бейсенбаева А.А. Гуманизация образования старшеклассников на основе межпредметных связей: дис. ... канд. пед. наук. – Алматы, 1996. – 320 с.
14. Карибжанова В.П. Воспитание гуманистических убеждений учащихся при изучении казахской литературы в школе с русским языком обучения: дис. ... канд. пед. наук. – Алматы, 1996. – 150 с.
15. Кисикова Б.Д. Воспитание гуманистических отношений у студентов в учебной деятельности (на материале университетов): автореф. ... канд. пед. наук. – Алма-Ата, 1990. – 25 с.
16. Черкасова О.В. Гуманистические школы XX века. – М.: Книга, 2005. – 240 с.
17. Қосымова Г.С. Абайдың «толық адам» тұжырымының бастау көздері // Ясауи университетінің хабаршысы. – 2022. – №3. – Б. 7–19. <https://doi.org/10.47526/2022-3/2664-0686.01>

REFERENCES

1. Vasilieva Z.I. Metody vospitania – nasushnaia problema perestroiki obrazovania [Methods of education – an urgent problem of educational restructuring]. – SPb.: RGPU, 2006. – 260 s. [in Russian]
2. Aimauytov Zh. Bes tomdyq shygarmalar zhinagy. T. 5. [Collection of works in five volumes. Vol. 5]. – Almaty: Gylym, 1999. – 296 b. [in Kazakh]
3. Baitursynov A. Aq zhol: olender men tarzhimeler, publicistikalyq maqalalar zhane adebi zertteu [The White Road: poems and poems, journalistic articles and literary research]. – Almaty: Zhalyn, 1991. – 460 b. [in Kazakh]
4. Dulatuly M. Shygarmalary: Maqalalary men zertteuler. 2-t. [Works: articles and research. Vol. 2.]. – Almaty: Gylym, 1997. – 344 b. [in Kazakh]
5. Zhumabaev M. Shygarmalar zhinagy. 3-t.: Audarmalar, gylymi enbek, maqalalar [Collection of works. T. 3: translations, scientific work, articles]. – Almaty: Zhazushy, 2008. – 322 b. [in Kazakh]
6. Bozhovich L.I. Lichnost i ee formirovanie v detskom vozraste (Seriya «Mastera psihologii») [Personality and its formation in childhood (Masters of Psychology Series)]. – SPb.: ООО «Piter Press», 2008. – 400 s. [in Russian]
7. Davydov V.V. Vozrastnaia i pedagogicheskaja psihologia [Age and educational psychology]. – М.: Иурит, 2010. – 639 s. [in Russian]
8. Abdildin Zh.M. Logika formirovania tvorcheskoi, нравstvennoi lichnosti [The logic of forming a creative, moral personality] // Rol socialno-gumanitarnyh nauk v modernizacii obshestvennogo soznania: sb. dokl. Mezhdunarodnogo kruglogo stola. – Moskva-Astana, 2017. – S. 7–14. [in Russian]
9. Namazbaeva Zh.I. Chto takoe lichnost? [What is a personality?] // Vestnik nauchno-pedagogicheskogo centra AGU. – 2001. – №1. – S. 5–12. [in Russian]
10. Batchaeva H., Urusova Z.M. Vospitanie gumannoi lichnosti v pedagogike narodov Severnogo Kavkaza [Education of a humane personality in the pedagogy of the peoples of the North Caucasus] // Mir nauki, kultury, obrazovania. – 2020. – №4(83). – S. 17–19. [in Russian]
11. Mynbaeva A.K., Sadvakasova Z.M. Innovacionnye obrazovatelnye tehnologii: uchebnoe posobie [Innovative educational technologies: a study guide]. – Almaty: Qazaq universiteti, 2019. – 250 s. [in Russian]
12. Sadvakasova Z.M. Sekrety pedagogicheskogo masterstva [Secrets of teaching skills]. – Almaty: Qazaq universiteti, 2010. – 50 s. [in Russian]
13. Beisenbaeva A.A. Gumanizacia obrazovania starsheklassnikov na osnove mezhpredmetnyh sviazei: dis. ... kand. ped. nauk. [Humanization of high school students' education based on interdisciplinary connections: dis.]. – Almaty, 1996. – 320 s. [in Russian]

14. Karibzhanova V.P. Vospitanie gumanisticheskikh ubezhdeni uchashihsia pri izuchenii kazahskoi literatury v shkole s russkim iazykom obuchenia: dis. ... kand. ped. nauk. [Education of humanistic beliefs of students in the study of Kazakh literature in a school with the Russian language of instruction: dis.]. – Almaty, 1996. – 150 s. [in Russian]
15. Kisikova B.D. Vospitanie gumanisticheskikh otnosheni u studentov v uchebnoi deiatelnosti (na materiale universitetov): avtoref. ... kand. ped. nauk. [Fostering humanistic attitudes among students in educational activities (based on the material of universities): abstract]. – Alma-Ata, 1990. – 25 s. [in Russian]
16. Cherkasova O.V. Gumanisticheskie shkoly XX veka [Humanistic schools of the 20th century]. – M.: Kniga, 2005. – 240 s. [in Russian]
17. Qosymova G.S. Abaidyn «tolyq adam» tuzhyrymynyn bastau kozderi [Sources of Abai's «Perfect Man» Concept] // Iasau universitetinin habarshysy. – 2022. – №3. – B. 7–19. <https://doi.org/10.47526/2022-3/2664-0686.01> [in Kazakh]